

I. Stvarno stanje SKAS

1. Kdo je v njem?

Po svojem prvotnem namenu ima društvo še danes dolžnost, da zbira slovenske akademsko šolane izobražence katoliškega svetovnega nazora k skupnemu uveljavljanju svojih nazorov na vseh področjih javnega življenja. Naj bo kdo v katerem koli poklicu, kjer koli doma ali v svetu, mora ostati zvest katoliškemu prepričanju in slovenstvu. Iz neznatnih začetkov se je društvo v teku let razraslo v mogočno organizacijo z okoli 580 člani.

Za približen pojem, kdo je v SKAS naj navedemo nekaj številke po stanovih: inženirjev vseh vrst je v društvu 48; odvetnikov in odv. pripravnikov 51; teologov (a v najrazličnejših poklicih, sem spadajo n. pr. min. dr. Korošec, dr. Kulovec ipd.) 51; profesorjev vseh strok 124; sodnikov in pripravnikov 66; juristov /zupravnikov 72; juristov po zasebnih službah (zlasti po bankah in podobnih podjetjih) 48; notarjev 8; zdravnikov 68; industrialcev 5; veterinarjev 8; časnikarjev 5; trgovcev 4; farmacevtov 2; geometrov 3; vseučiliških profesorjev 16.

Te številke pa nikakor ne dajejo jasnega pogleda v sestav SKAS, ker mnogi prav odlični in vidni katoliški delavci med akademskimi izobraženci niso včlanjeni v SKAS; za zgled samo naj povem, da ni med njimi n. pr. niti glavnega urednika Slovenca, niti vseh profesorjev teološke fakultete, niti mnogih odličnih in zgledno katoliških mož. Od duhovnikov imajo dostop le tisti, ki so dokončali vseučiliški študij, preden je bila ustanovljena fakulteta v Ljubljani, ali pa so napravili doktorat ali izpite, s katerimi so pripuščeni v službe, ki izrecno zahtevajo fakultetno izobrazbo, n. pr. profesorji na srednjih šolah, vseučilišču ipd. Ta klavzula je bila sprejeta zato, da ostane društvo vendar pretežno laiško, kakor je bilo prvotno mišljeno.

SKAS danes torej nikakor ne nudi resnične statistike katoliško mislečega slovenskega izobraženstva, ker jih je preveč izven društva. Pri vsem tem je treba vedeti, da se mnogi mlajši izobraženci ^{ne} vpisujejo v društvo, ker po svoji dejavnosti ne predstavlja nikake usmerjevalne sile in je po veliki večini samo posredovalnica za službe, podpore, napredovanja ipd., kadar je ugoden vladni kurz. Zato pa se tudi kaže porast društva zlasti tedaj, kadar ~~je~~ ima SKAS vpliv pri vladnih krogih.

Če še pogledamo, kakšne funkcije opravljajo člani SKAS v javnem življenju, bomo ugotovili, da so danes na vseh odločilnih mestih: med njimi sta 2 škofa (dr. Gr. Rožman in dr. Jos. Srebernič; mariborski škof ni član); med člani je dr. A. Korošec min. predsednik in večkratni minister v p. in bivši predsednik senata; minister dr. M. Krek; ban dr. M. Natlačen, podban dr. St. Majcen, župan mesta Ljubljane dr. J. Adlešič in Maribora dr. Al. Juvan, predsednik sodišča dr. Vl. Golia, mnogo načel-

nikov na banovini, policijski ravnatelj, poštni ravnatelj, več predstojnikov sodišč, večina okrajnih načelnikov, ravnateljev finančnih zavodov, ravnateljev srednjih šol (11 izmed 17), primarijev v bolnici, mnogo prav odličnih kulturnih delavcev najrazličnejših področij itd.

Po stališču, ki ga zavzemajo člani SKAS v javnem življenju, bi društvo lahko odločilno posegalo v vse panoge in usmerjalo vse življenje, ko bi bil med člani živ stik, zaupanje, močna miselna in delovna povezanost. Ker tega ni, SKAS nikakor ni odgovorno za to, kar delajo njegovi člani na posameznih področjih narodnega življenja. Samo tako je mogoče razumeti, da pride do tako težkih nesoglasij, da član SKAS kandidira proti svojemu sočlanu, ker mu ni bila dana priložnost, da bi bil kakor koli mogel vplivati na vodstvo politike v tisti smeri, ki se je njemu zdela edino pravilna za obrambo slovenskih narodnih interesov. Ob pretresanju različnih pogledov na iste politične in gospodarske in socialne probleme bi se bila morda vsa ta nasprotja kako izravnala ali vsaj ublažila medsebojno nezaupanje, da bi ne bilo prišlo do tako očitnih in sovražnih nastopov. Samo tako je tudi mogoče razumeti, da razračunavajo člani med seboj v idejnih in kulturnih vprašanjih po listih, ker v društvu že davno ni več tako žive izmenjave misli, tako tesnega sožitja in sodelovanja, da bi se taka vprašanja v debati razčistila. Društvo samo nima svojega glasila in ne vpliva na posamezne liste. V dobi 1930 do 1936 je društvo sicer prirejalo debatne večere v dveh krožkih, v versko-kulturnem in socialno državno-pravnem, a udeleževali so se jih le člani ene skupine (tisti, ki stojé danes ob Zarji), medtem ko so drugi člani osnovali svoje delovne družine drugod in tam mnogokrat posegali v čisto nasprotnem smislu v javnost; to je pomenilo že tedaj tih razcep v društvu. Samo v sebi je organiziralo več odsekov, a tudi ti se ne morejo prav razživeti. To so predvsem profesorski, zdravniški, pravniški in ženski odsek. Poleg tega delujejo v podeželju (po mestih) krajevni klubi, n. pr. v Kranju, Mariboru, Celju, Novem mestu, Murski Soboti itd. Ker je ožji krog izobražencev v takih krajih že družabno tesneje povezan, je po teh klubih več življenja in povezanosti kakor v središču samem.

2. Struje

Da je pri tako številnem društvu, ki časovno obsega dobo nad 40 let, nemogoče računati na povsem enotne poglede na sodobna vprašanja, je več ko jasno in razumljivo. Pri dolgem razvoju našega političnega življenja, ko so se reševala za nas v narodnem pogledu tako bitno važna vprašanja, je razumljivo, da prihaja do trenj.

Prvi večji razdor je prišel med člane v političnem pogledu v letih 1917 - 1918, ko sta se razšla dr. Iv. Šuštaršič z nekaterimi prav odličnimi in vidnimi predstavniki slovenskega katoliškega izobraženstva in dr. Ev. Krek z dr. A. Koroščem na drugi strani s še močnejšim številom enako močnih in uglednih katoliških izobražencev. Pogled slovenskega naroda na odnose do Avstrije in porajajoče se nove Evrope je razdvojil obe skupini; razvoj je odobril Krekov in Koroščev načrt in koncept osamosvojitve. Prva leta v novi državi je razcepljenost ovirala vsako iskreno

sodelovanje in poseganje v javno življenje, zakaj osti in zagrenelost ostrega, včasih prav grdega medsebojnega obračunavanja so narekovale obzirnost in zdržnost; zato se je društvo kot tako moralo odreči skupni obravnavi najbolj perečih vprašanj prav tedaj, ko bi bilo sodelovanje vseh najbolj potrebno. Omejevalo se je bolj na družabne stike in prireditve brez poseganja v javnost, zlasti v politiko in gospodarstvo. Zato se je zgodilo, da društvo kot celota ni pomenilo toliko, kolikor bi bilo lahko; v imenu društva so nastopali predvsem člani odbora, a velika večina se za delo v SKAS ni ~~ve~~ Bog ve kaj zanimala.

Zgodilo se je pa tudi, da je prav v teh časih društvo skoraj čisto zgubilo stik z akademskimi društvi, ki so se po ustanovitvi univerze v Ljubljani preselila sem iz Gradca, Dunaja in Prage. Tedaj se je akademskemu življenju v Ljubljani polagala osnova in bila je najlepša priložnost, da bi starešinstvo močno poseglo v to življenje. Toda prav tedaj so bili stiki tako rahli, da so se čutila društva čisto zapuščena in brez pravega vodstva v novih razmerah.

Medtem ko so zahajali - zlasti na Dunaju - med naše akademike starešine (zlasti poslanci) in razpravljali z njimi o perečih vprašanjih, je vsega tega v Ljubljani prva leta silno manjkalo. Poznali so akademikže večinoma le tedaj, kadar so hoteli v njih dobiti agitatorje za kako akcijo ali volitve. V političnem pogledu so bili ljudje Šušteršičeve struje še dolgo potisnjeni v stran, mnogi so tedaj sploh izstopili iz društva, drugi pa so se umaknili iz javnosti. Tako se je zgodilo, da so bili akademiki sredi Slovenije manj poučeni o vsem, kaj se snuje in kakšen je položaj, kakor so bili prej v tujini. Take razmere prav gotovo niso mogle ugodno vplivati na pravilen in ugoden razvoj akademskega življenja v Ljubljani.

Čeprav so bila med člani starešinstva zmeraj kaka sporna vprašanja v zadevi politike (n. pr. koj spočetka monarhija - republika, kasneje vprašanje avtonomije, socialna vprašanja itd.), je vendar tja do l. 1929. SKAS po večini odobraval politiko dr. A. Korošca in poslancev njegove stranke SLS. Po 6. januarju 1929 pa, ko je dr. Korošec stopil v Živkovičev kabinet in zlasti v začetku l. 1930., ko je vlada začela z radikalnim razdiranjem starih slovenskih ustanov in organizacij (n. pr. razpust Orla in ustanovitev Sokola), ko je vlada začela preganjati slovensko usmerjene ljudi in kulturno samostojnost Slovencev, je nejevolja rasla. Po izstopu dr. A. Korošca iz vlade je nastopila ostra in marsikdaj nepomirljiva opozicija proti diktatorskemu režimu in strnila večino slovenskih katoliških izobražencev v enoten odpor. Silen poudarek slovenskih narodnih pravic nasproti beograjskemu centralizmu je tedaj združil okoli interniranega dr. A. Korošca mnogo večji krog slovensko čutečih ljudi kakor le bivšo SLS, Bili so vsi prepričani, da bo poslej šla vsa politika za neposrednim uresničevanjem teh narodnih zahtev. Zato pa je bilo toliko večje razočaranje 1935, ko se je namesto radikalnega reševanja najbolj perečih vprašanj začela ustanavljati vsedržavna stranka JRZ po zgledu prejšnjih diktatorskih režimov. V njej je bilo poudarjeno isto narodno edinstvo, proti kateremu smo se toliko vojskovali prejšnja leta, zaradi katerega so mnogi morali veliko trpeti.

Znali so sicer spretno potolažiti narod, da je vse to le formalnost, potrebna zaradi ustave, a stvarno je volja nove vlade, da se loti velikih državnih vprašanj. Kljub čakanju pa ni bilo nobenih znamenj, da bi se kaj spremenilo. Zato se je porajala nevolja in rasla dotlej, da so nekateri resnično zdvomili nad pravilnostjo take politike, nad iskrenostjo slovenstva pri vodilnih politikih in začeli poudarjati slovenstvo in slovenske zahteve, ki so bile nam vsem ~~že~~ tako živo pred očmi pred l. 1935. Zato so posamezni vidni člani starešinstva začeli spraševati: 1. zakaj ni dana možnost, da se o vseh teh važnih vprašanjih razpravlja in pove tudi dr. A. Korošcu, kaj sodijo člani SKAS; 2. ali je bila beseda o slovenski samoupravi sploh iskreno mišljena in izrečena?

Ker vsa 4 leta ni bilo storjeno nič vidnega za pomiritev naših notranjih nasprotij, za uzadovoljitev naših slovenskih zahtev, zato je bilo zmeraj več nezadovoljnejev in začeli so se snovati novi poskusi, da pomagajo reševati slovensko stvar. Tako se je osnoval po zgledu beograjskega Srbskega kulturnega kluba tudi v Ljubljani Slovenski kulturni klub iz samih pristašev nekdanje SLS in si postavil popolnoma po pravih odobrenega in od državnih oblasti potrjenega Srbskega kluba za nalogo, da hoče proučevati vsa vprašanja, ki so trenutno za nas Slovence važna tako v kulturnem, socialnem, gospodarskem in seveda tudi narodno političnem pogledu. Čeprav so bila pravila le prevod srbskih in je bil vsak sum kake ilegalne levičarske propagande popolnoma neupravičen, ko so bili vendar samo izrazito katoliško misleči in živeči ljudje zraven, je bilo društvo razpuščeno, oziroma pravila niso bila potrjena. S takimi metodami se razdor seveda ni popravil, marveč se poglobil. Nekateri so potem iskali drugih potov in bili predvsem za tesnejše sodelovanje s Hrvati in za izraziti poudarek slovenskega narodnega programa. Drugi pa so zaupali vodstvu dr. Korošca in se pri tem v teku dveh ali treh let prelevili iz skrajnih nasprotnikov centralizma, ki ~~je~~^{so} včasih že ~~ne~~^{so} stali na meji dovoljenega, v prijatelje tega, kar so prej preklinjali. Mnogi so tudi močno zamerili dr. A. Korošcu diktatorstvo v političnem vodstvu, češ da se obdaja s slabiči in ljudmi, ki so mu slepo orodje, medtem ko zares sposobne ljudi odriiva in onemogoča. Tako je treba razumeti nastop nekaterih članov SKAS pri volitvah 11. dec. 1938, ko so postavili svojo kandidature na listo dr. Mačka v nasprotju z dr. Korošcem, Res niso zbrali veliko glasov, a število glasov ni pravilno merilo za ocenjevanje resničnega nezadovoljstva.

Različnost mišljenja pa se je po vojski pokazala tudi v kulturnem pogledu. Kljub razbitosti po različnih univerzah so akademska društva pred vojsko izdajala svoj list Zoro in v njem dajala izraza svojim pogledom na svet in sodobna pereča vprašanja.

Po vojski pa v Ljubljani zaradi vsesplošnega mrtvila prva leta ni bilo nikake jasnosti, nikake določne smeri, nič živega, mladega, kar naj bi mlade akademike pritegnilo v novo življenje v novi narodni državi. Bilo pa tudi ni nikake spodbude od starešinstva. Zato ni čuda, da so razboritejši akademiki teh let iskali stikov s svetom in se ogreli ob različnih mladinskih gibanjih tedanje Evrope. Ne drži trditev, da bi bila gesla teh gibanj kar slepo prevzeta, pač pa je res, da so vzbudila zanimanje za podobne probleme med nami samimi. Ne kopiranje in neprebavljeno

prevzemanje, bila je predvsem pobuda podobnih čustev ob zelo podobnih razmerah. Dala bi se primerjati kateri koli drugačni miselni premeni v teku stoletij, porojeni iz podobnih razmer in medsebojnem vplivu po najrazličnejših krajih in deželah.

Tako se je osnovala revija Križ na gori, ki je pomenila za naše tedanje življenje, za naše mrtvilo v miselnem in oblikovnem ^{gledu} ~~poznanju~~ novost. Nasproti vnanjosti in samemu pristaštvu je poudarjala predvsem notranjost in prepričanje, nasproti pretirani strumni organizaciji predvsem duha iskrenosti in osebnosti. Nasproti strankarski zagrizenosti in ekskluzivnosti predvsem pravilno razumevanje narodne celote, izoblikovanje narodne celote in iskrenó priznanje dobrega tudi pri nasprotniku, prav kakor priznanje slabosti v svoji stranki, če res obstojé. V verskem pogledu predvsem iskrenost in prepričanost proti sami tradicionalnosti in zunanosti. Vzporedno se je budilo zanimanje za naravo, harmonijo duše in telesa, skladnost zunanje oblasti z resnično sposobnostjo.

Take misli so se zdele nevarne predvsem voditeljem tedanjih organizacij, saj te stremé predvsem po osvojitvi čim večjega števila članov, po moči, po čim večjih in sijajnejših nastopih. Zato se je ustvarjal polagoma vedno občutnejši spor med njimi in novo strujó, imenovano po glasilu križarstvo. To nasprotje je v letu 1929 privedlo do težkih sporov v telovadni organizaciji Orel. Notranjih pretresov je organizacijo rešil razpust. Ali prav ta boj se je kmalu začel v drugi obliki. Ko je l. 1934. prišlo nekaj politične svobode in možnosti javnega uveljavljanja, se je nenadoma razvilo v našem žjavnem življenju troje struj. Najlaže jih označimo po najvidnejših nosilcih: Borci (po listi Mi mladi borci), Stražarji (po listu (Straža v viharju) in Zarjani (po akademskem žj društvu Zarja); lahko bi jim dodali številno najmočnejšo četrto skupino: indiferentne, ki spora ali ne poznajo ali pa se zanj ne menijo, ker jih vsa vprašanja, okoli katerih se spor suče ne zanimajo.

Po razpustu telovadne organizacije Orel je njegovo vodstvo organiziralo dijaške krožke v cerkvenih organizacija in v letih diktature pripravljalo novo organizacijo čisto tajno, v najožji družbi teh srednješolskih celic. Pod geslom elite in izločanja vsega in vsakega, ki bi jim bil iz kakršnih koli razlogov sumljiv in mezesljljiv, so izbirali iz katoliških organizacij najbolj uporabne člane in jih vzgajali po svojih nazorih. Najhujša ost je bila naperjena zoper vse, kar je bilo kakor koli v zvezi s križarstvom in mladinskim gibanjem. Niso so bojevali le proti kakim zmotam ali nazorom v križarstvu, marveč žigosali imenoma tudi vse ljudi okoli tega gibanje kot veri nevarne in sumljive. Iz tega kroga je zraslo vodstvo KA, ki je bilo zaupano majhnemu krogu starešin.

To vodstvo je zahtevalo in še zahteva strogo, večkrat kar ekskluzivistično podreditev v vsem, tudi v kulturnem udejstvovanju. Zlasti ostro, včasih pretirano krivično kritizira vse javno življenje, zlasti še katoliško delo, če in kolikor ni v rokah njihovih zaupnih ljudi. To poseganje v javno življenje ne gre le za versko in nravno obnovo, temveč hoče predpisovati tudi konkretne oblike socialnega, gospodarskega, društvenega, kulturnega in celo osebnega življenja, ki naj bi bile edine v skladu s katoliškim naukom in papeškimi navodili v okrožnicah. Edino oni

so zanesljivi varuhi čiste resnice, oni sodniki, koliko je kdo resnično katoliški ali ne. Zato se tudi postavljajo za sodnike, da izločajo iz katoliškega občestva vse, kar jim nasprotuje.

Poudarjanje avtoritete, posebno cerkvene, gre do brezpogojnega sprejemanja navodil, dokler so v skladu z njihovimi nazori. Zato je na primer vsaka kritika Mahničevega dela popolnoma nedopustna, tudi ne v kaki morda pogrešeni, čisto neteološki stvari, n. pr. v literaturi, čeprav so nekatere ~~stvari~~^{trditve} očitno napačne; ker sprejemajo nejgov načelna nauk o katoličanstvu in njegovo brezobzirnost boja, zato mora ostati v vsakem pogledu neoporečen in, kdor bi mu ugovarjal, bi se pregrešil zoper škofovsko avtoriteto, zoper čistost katoliškega nauka in pravo odločnost v načelnem boju.

Tudi Stražarji so polni radikalizma. Imajo pa znatno širši/i program kakor Borci ter skušajo poleg verske plati zajeti tudi kulturno in politično vzgojo mladega rodu. V svojih začetkih je imela veliko podobnosti z belgijskim reksizmom. Tudi ta skupina je začela brezobzirno napadati v svojem glasilu Straži v viharju neljube osebe in ustanove; neljubo pa jim je bilo vse, kar se jim je zdelo presvobodno in premalo disciplinirano v javnem nastopanju. Izbirčni v tem boju niso bili.

Čeprav je Križ prenehal izhajati že jeseni 1929 in se je skupina okoli njega že davno porazgubila, je ~~blizu~~^{pomenila} ta skupina ljudi - tedaj že dosti vidnih kulturnih katoliških delavcev po listih in revijah - Stražarjem še zmeraj največjo nevarnost; zato je napadala/vse, kar se jim je zdelo količkaj sorodno z nekdanjim gibanjem. Iz križarstva je izšlo precej kulturnih delavcev zlasti na literarnem polju. Zato so v njihovem udejevanju videli nevarnost in zlasti ostro jemali v pretres literarno udeležbo, vzbujujoč nezaupanje do listov, kjer so se oglašali (posebno Dom in svet). V političnem pogledu so za najostrejšo ločitev med strankami in njihovih pristaši, vsako sodelovanje pomeni tudi idejno nezvestobo; med njimi in drugimi strankarji ne more in ne sme biti nikakega sodelovanja, ~~ker~~ češ da tako zahteva čistost načel. Tudi versko misel je treba širiti z močjo oblasti in nasprotnike ustrahovati.

To mešanje političnih metod z versko in svetovno nazorno mislijo je rodilo veliko odpora proti katoličanstvu samemu v krogih, ki mu sicer niso bili sovražni, a se niso strinjali z njihovim nastopanjem. Mnogokrat so - podobno kakor Borci - v svojih trditvah in svojem ocenjevanju življenja postavljali teze, ki so zelo blizu integralizma: zametali so zlasti v umetnosti in kulturnem udejevanju vse, kar je izhajalo od nekatoličana ali nevernika, čeprav se po naravnih principih umetnosti in kulture vrednote ne dajo tajiti. V tem radikalizmu vzgojeni so tudi prepričani, da je za dosego namena dovoljeno segati po sicer nedopustnih sredstvih. V narodnem pogledu se sicer postavljajo na izrazito slovensko stališče, a ga tako pretirano vežejo s katoličanstvom, kakor da sta notranje vezana, kakor da je katolištvu nekak narodni atribut slovenstva, da skoraj izključujejo iz narodnega občestva ljudi, ki ne sprejemajo katolištva kot svoje prepričanje. Mnogokrat tako vezanej zveni kakor nekak galikanizem ali zmote, obsojene pri Action française.

Tretjo skupino danes najvidneje predstavlja akademsko društvo Zarja. Tudi ta priznava potrebo verske jasnosti v načelnem mišljenju in praktičnem udejstvovanju. Odklanja pa ekskluzivnost v verskem in kulturnem pogledu. Proti izraziti zahtevi podreditve pri Borcih in Stražarjih, poudarjajo Zarjani osebnost, njene pravice in odgovornost v javnem življenju. Proti pretiranemu poudarjanju organizacije in stranke pa zagovarja narodno celotnost. Proti "voditeljstvu" poedincev in pretiranemu poudarjanju avtoritete in discipline postavlja svojo zahtevo po demokratičnem uveljavljanju poedinca in sodelovanju vseh tudi pri reševanju vprašanj in iskanju smernic; zato ni dovolj le poslušno sprejemanje po organizacijah, marveč je predvsem važno sodelovanje z lastno mislijo, z lastnimi pogledi. Prav zaradi tega, ker v tej smeri ni nobenih pretiranih poudarkov, ker zagovarja nekako sredino, se ob udarnih in izrazitih program^{ih} drugih dveh skupin zdi ta skupina nejasna, medla.

Pri vsem tem pa je treba vedeti, da je poleg teh treh struj zelo velik del starešin ob strani in se za vsa trenja ne meni. To ne velja le za starešine zunaj Ljubljane (po večini), marveč tudi v mestu samem. Mnogi izmed njih si o vseh teh idejnih trenjih sploh niso na jasnem in komaj vedó zanje, medtem ko drugi nočejo zavzeti nikakega stališča, češ da so to le osebne preklarije. Še tretje bi lahko ločili med temi, tiste namreč, ki se teoretično za stvar ne zanimajo, a praktično ubirajo pot za vsakokratno oblastjo v stranki in politiki, naj bo idejna že kakršna koli. Včasih ubirajo tako pot tudi v tihem nasprotju s prepričanjem.

Nujni nasledki tega strujarstva se poznajo pri vsem kulturnem delu, pri revijah in organizacijah. Nezaupanje in medsebojno izpodrivanje izločanje in obsojanje oseb, dà, celo javno napadanje in obračunavanje hromijo vse delo tako v kvantitativnem kakor kvalitativnem pogledu. Naj omenimo le krizo pri Domu in svetu v 50. letniku, ko je bil izločen iz njega ne le ves uredniški odbor, marveč tudi večji del sotrudištva; ~~da~~ tako je vodilna slovenska revija po letu presledka padla na nivo slabotnega začetništva. Zdi se, da hočejo v podobno krizo spraviti tudi revijo Čas. Skupina okoli Zarje ~~je začela/izdati~~ se je naslonila na novo mlado revijo Dejanje, da bi tam ~~g~~tudi izločeni sotrudiniki Doma in sveta mogli nadaljevati svoje delo; toda kljub vsej dobri volji, da list ~~o~~hoče ostati katoliški, ga nasprotni skupini neprestano prikazujeta kot tihega zaveznika komunizma, nasprotnega veri in politiki slovenskih katoličanov. Prav tako je pri organizacijah.

3. Odnosi SKAS do politike

Ti odnosi so bili že močno nakazani v pregledu političnega razvoja po vojski. Juridično se je reševalo vprašanje politične pripadnosti članov SKAS ob priložnosti, ko so nekateri člani prestopili iz bivše SLS v tedanjo srbsko radikalno stranko. Tedaj se je ugotovilo načelo: člani SKAS so sicer lahko pripadniki različnih političnih strank, a nikoli ne smejo pripadati strankam z izrazito kulturno bojno ali protislovensko tendenco, tudi ne s tako, ki je v izrazito sovražnem razmerju do SLS. S t v a r n o pa je vsakdo, ki ni bil tedaj v stranki SLS ali danes v JRZ, torej v stranki, ki jo prizna vodstvo slovenskih katoliških politikov (danes dr. A. Korošec), v starešinstvu tujec. S te strani je zanimiv

primer samostojnega nastopa enega prvih in načelno zelo odločnih starešin, dr. A. Breclja, dolgoletnega predsednika SKAS in drugih katoliških organizacij dr. Fr. Mohoriča in dr. Ivana Stanovnika pri volitvah 11. decembra 1938. Zgodilo se jim je podobno kakor dolgoletnemu predsedniku SKAS in poslancu SLS, Evgenu Jarcu, ko je poskusil ubrati svoja pota v politiki in kandidiral na listi P. Živkovića 1931. Čeprav so po večini ostali včlanjeni v SKAS, so bili dejansko izločeni od vsake možnosti, da bi še nastopali v njem ali celo dobili priložnost, da se o svojem nastopu s člani akademsko porazgovoré v okviru društva. Večina članov občuti, da je za uspešno in zaupno društveno delo potrebno tudi politično strankarsko soglasje

4. Odnosi SKAS do KA

J u r i d i č n o je SKAS pomožna organizacija KA. S t v a r n o pa ta vključitev ni v ničemer spremenila dela in življenja v društvenem kot celoti. Velik del članov narodnega odbora KA so tudi člani SKAS. Tudi ni SKAS imel nikakega vpliva pri oblikovanju KA in narodnega odbora. Ker je društvo notranje nepovezano in ~~st/ra~~ razbito po strujah, je razumljivo, da ne more na svoje člane v narodnem odboru KA imeti kakakega določnega vpliva. Nasprotno: zdelo se je, da so nekateri člani SKAS, ki se društvenega življenja pred KA niso udeleževali Bog ve kako intenzivno, snovali v KA nekako trdnjavo proti SKAS ali vsaj proti mnogim članom SKAS, če že ne proti društvu kot takemu. Člani pri odboru KA imajo danes odločilno moč tudi v SKAS, ker starešinstvo ne more zavzeti stališča proti njihovim odločitvam, če noče prelomiti odnosov s KA.

II: Politična organizacija (JRZ)

1. Stanje in stvarna moč

O tem je bilo že marsikaj povedanega pod točko I 2. Stranka JRZ živi v Sloveniji iz zaupanja do osebe dr. A. Korošca, ne iz programa. Kolikor se je dr. Korošec s svojimi politiki preveč držal programa JRZ v letih 1935 - 1938 in pozabljal dolžnosti do rešitve slovenskih narodnih vprašanj, se je začela oglašati opozicija in nezadovoljnost kljub temu, da je bil dr. A. Korošec interniran in je veljal narodu za mučenika slovenske narodne misli. Nezadovoljni so postajali zlasti izobraženci, ki so pazljiveje zasledovali politično delo in videli, kako se doma podarja začasnost strankarskega položaja, ~~st/ra~~ slovenska usmerjenost političnega dela, a so se v Beogradu neprestano oglašale iste centralistične tendence kakor pred l. 1935, v nekaterih pogledih še močnejše (n. pr. v pogledu monopolizacije šolskih knjig ipd.). Velikanska večina, ki jo je dobil 11. dec. 1938 pri volitvah v Sloveniji je predvsem izraz nezadovoljstva s politiko pred 1935, priznanje in zadoščenj^e Koroščevega preganjanja, slovenske enotnosti, kakor pa kako odobravanje programa JRZ. Seveda je res, da bi pri tajnem glasovanju odpadel marsikak glas, bodi zaradi abstinence ali ~~st/ra~~ zaradi glasovanja za opozicijo. Položaj dr. A. Korošca se v tem primeru dá dobro vzporejati z dr. Mačkovim med Hrvati. Pri zadnjih volitvah so glasovali za dr. Korošca mnogi volivci, ki niso ne pristaši JRZ in ne katoliškega svetovnega nazora, toda zavedni Slo-

venci in vidijo v dr. A. Korošču za sedaj najprimernejšo osebo za skupen nastop, čeprav ne odobravajo njegove taktike.

2. Odnosi JRZ do organizacij

Juridično so mladinske organizacije, prosvetne, strokovne in kulturne organizacije avtonomne in nepolitične. S t v a r n o pa presoja JRZ pomembnost in vrednost teh organizacij in njih dela po tem, koliko služijo njenim strankarsko organizacijskim namenom (vzgoja organizacijskih in idejnih agitatorjev). Zato jih po teh vidikih favorizira in po svojih ljudeh nanje vpliva tudi politično (na vseh večjih prireditvah teh organizacij so navzočni in nastopajo tudi predstavniki JRZ, prirejajo ~~jih~~ se ovacije in manifestacije političnemu voditelju dr. Korošču in njegovim politikom; v takem primeru sicer ne nastopajo kot politiki, vendar iščejo politične priljubljenosti in si navezujejo organizacije). Nasproti organizacijam (katoliškim ali svetovnonazorno indiferentnim), ki strankinih namenov direktno ne podpirajo, je vodstvo JRZ nezaupno, neprijazno, včasih kar sovražno.

Tak primer imamo v JSZ (Jugoslovanski strokovni zvezi), ki hoče biti neodvisna strokovna organizacija za katoliške delavce. Ker se ni vključila v politično organizacijo in zbrala delavstvo v JRZ, je stranka pod pretvezo katoliške odločnosti in slovenske skupnosti dala pobudo za novo delavsko organizacijo ZZD, ki se po Jugurasu in po politični oblasti uveljavlja kot edina predstavnicca delavstva.

Še hujši je primer nezaupanja do katoliških izobražencev, ki so si osnovali Slovenski klub, da bi v njem reševali slovenska vprašanja in sem omenil ~~primer~~ postopanje političnih oblastnikov zgoraj (str. 4). Nekaj kasneje je oblast dopustila ustanovitev Slovenskega društva ~~z~~ v mnogo širšem obsegu, kakor je bil zasnovan Slovenski klub; svetovnonazorno je bil indiferenten, iniciativa je izšla od čisto drugih ljudi kakor za Slovenski klub. Vendar je tudi tega spremljala z velikim nezaupanjem in mu na vseh koncih in krajih ovirala delo. To se je godilo tako dolgo, da je bilo ^{razpuščeno} društvo zaradi nedolžnih resolucij, ki poudarjajo samo tsite temeljne poglede na narodno življenje, ki jih je treba poudariti kot usmeritev vsakemu kulturnemu delu. ~~Narodnem življenju~~. Društvo je zastavilo delo, predvsem v narodno obrambnem delu. JRZ je čutilo, da res preveč zanemarja to stran narodnega dela, zato je osnovalo Narodni odbor, ki si lasti izključno pravico delati v tem pravcu, čeprav je omejeno le na člane politične organizacije JRZ. Kakega vidnega in res uspešnega dela ta NO v teku 3 let še ni razvil in si zato po krivici lasti pravico vsenarodnega odbora. Kako malo prijazna je politična stranka JRZ do vsega kar se snuje zunaj nje in ob njej, čeprav ne naravnost proti njej, dokazu je prav razpust ~~tega društva~~ Slovenskega društva, ko je Državni svet v Beogradu razsodil, da je razpust neupravičen in zato neveljaven. Kljub temu drži banovina razsodbo v ministrstvu in ne pusti društvu do dela.

Med politično stranko ~~in~~ JRZ in KA kakih juridičnih zvez ni. Deje jansko pa je bila po osebah včasih zelo tesna povezanost. Tako se je v pisarni min. dr. M. Kreka v letih 1933 - 1935 opravljala informacijska politična služba s toliko večjim uspehom, ker je bil Krek hkrati predsednik KA. Seveda ni opravljal političnih poslov kot predsednik KA, ali

preprosti ljudje so vendar vezali eno in drugo. Kljub temu da ni neposrednih političnih zvez, vendar po osebah KA tudi danes~~ni~~ ~~mož~~očno posega v politična vprašanja in si lasti vpliv zlasti v osebnih zadevah.

3. Kler in JRZ

Kler je domala ves v JRZ, mnogi v odborih, v splošnem je močno povezan z življenjem in razvojem stranke in njenim vplivom. V razmerah, ki so nastale v Sloveniji po ostri svetovnonazorni in strankarski razcepljenosti, so duhovniki prepričani, da tako preprečujejo kulturnobojne poskuse veri sovražnih politikov, ustvarjajo možnost svobodnega razvoja cerkvenih in versko kulturnih organizacij. Proti ~~vsakemu~~ verskemu liberalizmu in marksizmu in njenemu prodiranju med ljudstvo se jim zdi to najboljša obramba. Prav posebej je to razumljivo še po težkih preganjanjih in preskušnjah v letih 1933 - 1935, ko so jim politične oblasti ~~z čistop/kulturno osebnege/stališča~~ preprečevale vsako vzgojno vplivanje na mladino. Zato gledajo stranko bolj ko z notranjepolitičnega vidika s čisto kulturno osebnega stališča, ne toliko, kaj ima v programu, marveč kdo stranko v Sloveniji vodi, komu daje oblast v roke.

Tako politično udejstvovanje kajpak poplitvuje kler in ga trga od njegovega specifično duhovskega mišljenja in delovanja, mu zapira pogled na prave duhovnikove dolžnosti in naloge med ljudstvom in usmerja njegovo delovanje bolj vnanje organizatorično kakor dušnopastirsko. Ozir na organizacijo in njene člane mu mnogokrat veže moč za uspešno nastopanje v boju za moralni in verski napredek med ljudstvom. Zaradi duhovnikovega nastopanja v politiki in organizacijah se mnogokrat razbija farno občestvo, tako da se odtujejo cerkvi in polagoma verskemu življenju tudi take družine, ~~z~~ taki posamezniki, ki so verni, a drugače politično organizirani.

Politično strankarska delavnost klera je v splošnem še zelo živa, vendar ne manjka resne volje in smisla tudi za versko poglobitev: velja pa v vsem obsegu, kar smo povedali v prejšnjem odstavku o delu po versko kulturnih organizacijah. Včasih se zdi, da so duhovniki prešibki, da bi zmogli svoje delo z resnično voljo po versko nraavnem prerodu.

III. Socialno gospodarske - sindikalne organizacije

1. Kmečke

Kmečka zveza je stanovska organizacija v soglasju z vodstvom stranke JRZ, ker so kmetje drugačnega političnega prepričanja (ne vedno tudi verskega!) organizirani v Samostojni kmetijski stranki Ivana Pucija. Tudi je začetnik in glavni voditelj KZ (Iv. Brodar) stalno pri političnem delu dr. Koroščeve skupine (prej poslanec, sedaj senator). Zato kakih trenj med stranko in organizacijo doslej ni bilo. Isto velja tudi za njihovo mladinsko organizacijo Kmečko mladino. Oblasti so jim dale v roke Kmetijsko zbornico, kjer je prevzela KZ vse posle. Za svojo organizacijo imajo tudi glasilo O r a č .

2. Delavske

Težji je položaj pri delavskih organizacijah. Tu si stojita med katoliškimi delavci nasproti JSZ (Južgoslovska strokovna zveza) in ZZD

(Zveza združenih delavcev). JSZ je kot Krščanska^{socialna}/delavska zveza ustanova rajnega dr. J. Ev. Kreka; v njej sta bila od prvih začetkov vidna delavca Jos. Gostinčar in Miha Moškerc. V sedanji obliki je kot strokovna zveza preurejena šele po vojski. Ideološko je bila kopija nekdanje dunajske krščanske socialne delavske organizacije ~~in nadaljevanje~~ za uveljavljanje katoliških socialnih načel v okrožnici Rerum novarum.

Po vojski se je JSZ sicer skušala povzpeti do povsem sodobnega socialnega gledanja na pereča socialna in gospodarska vprašanja, imela je tudi temu prilagojen program, vendar dejansko je ostajala v mejah običajnega krščanskega socialnega nazora; ni pa se mogla popolnoma upreti vabam radikalnih marksističnih socialno gospodarskih zahtev in gesel ter se je kazal v njej zlasti v letu 1927 - 1930 vpliv marksistične ideologije (gl. Ogenj, Mladi Plamen, Beseda pa tudi Delavska pravica v tistih letih). Nekako od l. 1934. se je JSZ očistila teh primesi in se javno postavila na stališče papeževih okrožnic. Od takrat dalje je vpliv marksistične ideologije prenehal v glasilu organizacije, Delavski pravici, in polagoma tudi v organizaciji sami.

Odnos do stranke SLS ni bil nikdar popolnoma razčiščen, ker je stranka videla v strokovni organizaciji predvsem svojo pomožno organizacijo ter ji ni mogla priznati tiste neodvisnosti in svobode, ki jo je JSZ zmeraj zahtevala zase bodisi glede zastopanja delavskih koristi v javnosti ali v boju z delodajalci. Nekateri člani JSZ so zagovarjali tudi mnenje, da bi morali biti strankini funkcionarji nekak izvršni organ JSZ v delavskih vprašanjih. Da bi te spore omilili in odnos do stranke razčistili, je delavsko krilo v SLS začelo organizirati posebno delavsko stanovsko organizacijo Delavsko zvezo, ki naj bi - kakor KZ / In Obrtna zveza - v stranki zastopala delavske koristi.

V času diktature, ko je JSZ vidneje zašla v marksistično smer, se je v njej nasprotje do politične stranke tako zaostrilo, da od takrat naprej ni bilo več ne le pravega zaupanja, marveč tudi ne pravega sodelovanja. Iz teh razlogov so l. 1935., koj po ustanovitvi politične stranke JRZ vodilni krogi začeli takoj misliti tudi na ustanovitev svoje delavske organizacije; ta naj bi bila sicer tudi stanovska strokovna organizacija, hkrati pa pomožna organizacija stranke. Pri tem je imela velik vpliv tudi misel o nujni potrebi zares prave krščanske delavske organizacije, kar je bilo pri tedanjih ~~raz~~ stranpoteh v marksistično smer razumljivo in za mnoge prepričevalno. Ob snovanju ZZD so se vršili posveti z JSZ za združitev obeh organizacij, bil je dosežen tudi sporazum v načelih (jeseni 1936 v Celju), a dogovor kljub temu ni bil izveden, ker ni šel stranki v politični načrt.

Sedaj ima JSZ svojo organizacijo z nad 7000 delavci, ima svoje tedensko glasilo Delavsko pravico in ima svojo mladinsko organizacijo Krščanska delavska mladina; organizirano ima svoje strokovno tajništvo. ZZD ima po lastnih navedbah ok. 3000 članov, ima svoje tedensko glasilo Slovenski delavec in ima tudi svoje strokovno tajništvo. Včlanjeno je društvo v beograjskem JUGORASu in je po njem dobilo v roke vso oblast v Delavski zbornici. V verxskem in socialnem pogledu načelno ni med ~~raz~~ obema organizacijama nobenih bistvenih razločkov. Kljub vlada med njima nepomirljivo nasprotje, ker ZZD svoj favorizirani položaj v politiki

izrablja proti JSZ in se pri tem sklicuje na svojo pravovernost, ki jo nasprotni organizaciji odreka. Prav ta moment spora je danes najbolj odiozen in povzročča nepremostljiva nasprotja in škoduje verskemu mišljenju in življenju delavstva.

Direktne organizacijske zveze med KA in delavskimi organizacijami ni, vendar pa je ZZD hotela veljati za tisto delavsko organizacijo, ki naj izvede KA med delavstvom. ~~Pred 1. 1929. so bile katoliške organizacijske zveze~~

IV. KA v Sloveniji

1. Razvoj

Pred 1. 1929. so bile katoliške organizacije mnenja, da je že z njimi samimi dana v škofiji KA in da ni potrebna posebna organizacija. L. 1929. so bila izdana prva pravila KA za ljubljansko škofijo. Po teh vodijo KA zastopniki obstoječih katoliških organizacij in odlični posamezniki katoliških izobražencev kot odbor. Močno so zamerili nekaterim katoliškim izobražencem vodilni moške tiste dobe, ko so grajali pretesno povezanost obstoječih organizacij in zlasti politične stranke, ki je bila s temi organizacijami pred 1929 še tesneje povezana, in KA. (Gl. zlasti Križ I. str. 66 sl. in A. Ušeničnik Ob kat. akciji v Času XXIII, str. 385 sl.) Ko pa je zaradi političnih ovir po 1. 1930. prenehalo delo katoliških izvenskerkvenih organizacij (Orel in Prsosvetna zveza), se je rodila misel, da se ustanove posebne organizacije KA. Ta je bila 1934 po izidu brošure msgr. Pizzarda tudi izvedena. Glavna pravila so bila objavljena v Škofijskem listu 1936.

Obliko in način nove organizacije so tako močno določevali odborniki nekdanje orlovske zveze, da je bil tedanji asistent KA dezavuiran in je zahteval razrešitev. Poslej je prišlo vodstvo popolnoma v njihove roke in ga imajo še danes. S tem so se nasprotja, ki jih vodstvo s svojimi ekskluzivnimi metodami izzvalo že v razpuščenem Orlu, prenesla v KA. S svojimi formalističnimi zahtevami in pretiranim poudarjanjem organizacijske strani na škodo idejne in z neprestanimi osebnimi nasprotji so že tedaj pritirali orlovsko organizacijo v krizo. Izrazito idejna organizacija KA zaradi takih tendenc in lastnosti vodstva še bolj trpi.

2. Stanje

V letih 1937 in 1938 so bila v Škofijskem listu objavljena pravila lastnih organizacij KA za dijake, delavce, nameščenske, delavke, učiteljice, dijakinje, kmečke ~~delavce~~ mladce, kmečke mladenke in molitveno pomoč KA. Že iz tega je razvidno, da sloni organizacijo na nečem podobnem kakor v Belgiji (JEC, JIC, JAC, JOC, JUC). Na podlagi teh pravil se začenjajo po župnijah organizirati jedra. Za dijaštvo izdajajo list Mi mladi borci, za delavce Mladi delavec, za delavke Luč v temi. Resnično življenje se kaže v KA za nameščenske in učiteljice.

3. Težave prej - sedaj

Potrebo verske obnove v smislu KA je izven okvira tedanjih organizacij poudarjalo prav posebno križarstvo (Križ I, 66 sl.), a je nalete-

lo na nerazumevanje, posebej so mu zamerili poudarek o potrebi depolitizacije (gl. Čas o. m.). Po 1935 so se pokazala trenja med že obstoječimi cerkvenimi organizacijami (zlasti Marijinimi družbami) in KA. Z geslom, da je KA elitna organizacija, so odtegovali Marijinim družbam najboljše delovne moči za svojo organizacijo, ki da je boljša in odličnejša, hkrati pa očitali onim, da ne vršé apostolata. V podeželskih farah so Marijine družbe dotlej vodile vse versko in nravno življenje v celoti, zato mnogi niso mogli doumeti, kakšno novo nalogo naj opravljajo tako zelo specializirane organizacije KA. Množica na novo ustanovljenih organizacij, ki vendarle zajemajo iste ljudi, zbuja strah pred prevelikim cepljenjem delovnih moči, hkrati pa prehitro vpeljevanje novih organizacij in podcenjevanje starih, že vkoreninjenih, jemlje vero v versko cerkvene organizacije in njih pomembnost sploh.

4. Odnosi do politike in organizacij

Kakih juridičnih odnosov med KA in politično stranko ni. Tudi dejansko takih zvez ni, če izvzamemo nekatere primere osebnih udejstvom in zlasti osebni vpliv pri nastavljanju osebnih važna mesta. (Gl. str.9)

Prosvetna zveza in ZFO sta pomožni organizaciji KA. Odkar je po l. 1935. zopet vzpostavljena telovadna ~~zveza~~ organizacija namesto razpuščenega Orla, je predsednik NOKA hkrati tudi predsednik ZFO.

5. Duhovniki in KA - asistenti

Že pred ustanovitvijo KA so bile podeželske fare močno organizirane v versko kulturnem pogledu. Poleg Marijinih družb za posamezne stanovne je bilo skoraj v vsako župniji še prosvetno društvo z odseki. Vse to je nalagalo duhovščini veliko dela, da ga je le komaj zmagovala. Z ustanovitvijo odsekov KA se je to delo močno povečalo. Tako je v dobro organiziranih farah po 10 do 15 organizacij, ki od duhovnika zahtevajo, da nastopa vsaj enkrat mesečno poleg cerkvenega in šolskega dela. Zaradi tega je razumljivo, da mnogi duhovniki ne vedó kaj začeti s KA, ker ne morejo in nočejo starih organizacij, že vpeljanih in preskušanih, opustiti. Glede dela asistentov je težko poročati, ker je duhovščina premalo poučena o njih delu.

Zlasti pereče je pa nasprotje med dijaško KA in dijaškimi Marijanskimi kongregacijami. Kot elita naj bi se KA izbirala posebno iz kongregacij, a ne v tem smislu, da bi se pomen kongregacij podcenjeval. Toda zaradi očitka, da kongregacije niso več sodobne in ne vršé apostolata, je prišlo do nasprotij, ki so se stopnjevala včasih do nezaupanja voditeljem. Do tega je prihajalo toliko bolj, ker voditelji kongregacij in katehetje niso bili asistentje KA in tudi ne poučeni o delu DKA. Mnogokrat niso vedeli ne za obstoj organizacije KA med svojimi dijaki in ne poznali njenih članov. Dogajalo se je, da so imeli dijaki, organizirani v KA, izrecno nalogo, da nadzirajo kateheta, delo v kongregaciji, duhovnika profesorja in o vsem poročajo laičnemu voditelju KA. Celó po internatih katoliških zavodov je bila DKA organizirana tajno in z istimi naloga mi nadzorstva kakor po mestih. Delo v DKA se tako prikriva, da niti starši ne smejo vedeti, kaj otrok sliši in dela pri sestankih KA.

V. Struje med katoličani

1. Pregled

O strujah med katoličani in njih postanku smo govorili že prej (gl. str. 2 - 7). Po veliki večini ta razcepljenost ne sega preko središč v podeželje, razen kolikor vedo zanjo duhovniki in kolikor se zmeraj bolj čuti razklanost med delavstvom. Do 1930 je škof Jeglič sam zelo samostojno zasledoval osebno vsa ta trenja ter z velikim razumevanjem podpiral in uravnaval vse struje.

Ko je 1929 prenehal Križ in se je vse organizirano delo zaradi diktature prikrilo, se je tudi po akademskih društvih marsikaj spremenilo. Med svobodomiselnimi akademiki se je močna struja slovensko mislečih odcepila od centralistično usmerjene Kramarjeve politike in z mnogimi starešinami naprednega tabora reorganizirala akademsko društvo Triglav v čisto slovensko svobodomiselno organizacijo; po svetovnem nazoru se je zmeraj bolj nagibala na levo. Podobno so se levičarji organizirali v društvu Njiva in vodili ostro opozicijo proti režimu.

Tako sta se ustvarili dve nekatoliški skupini akademikov, ki pa ju je vezala s tedanjimi katoliškimi akademiki ostra opozicija proti centralistični diktaturi. Da bi pri tem sodelovanju prišli do veljave, so tudi katoliški akademiki sami čutili potrebo, da izrazito poudarjajo s svoje strani slovensko in demokratično misel. Tako se je mnogo gesel levičarske smeri in levičarskega radikalizma oprijemalo tudi nekaterih katoliških akademikov, v trdnem prepričanju, da je to potrebno za reševanje katoliških koristi. Osnovala se je posebna skupina akademikov v društvu Borba z izrazitim namenom, da se posveti pri svojem delu predvsem proučevanju socialnih vprašanj. Ker so se levičarska ~~glas~~ gesla le preočitno poudarjala in je vodstvo le prevečkrat odklanjalo katoliški nauk v socialnih vprašanjih kot nezadosten in reakcionaren, je tedanji duhovni vodja katoliških akademskih društev pomladi 1933 razglasil društvo za nekatoliško in je bilo razpuščeno. Do manjših nesoglasij je prišlo tudi med akademskim društvom Danico in zaradi podobnih nesoglasij, le da so bila tam bolj osebnega kot idejnega značaja. Morala je celo iz Akademskega doma, a nesoglasja so se poravnala razmeroma kmalu, ker so najbolj vidni člani v sporu odšli iz društva. Za vse te pojave delajo mnogi odgovorno križarstvo, češ da je to zadnja oblika križarstva, izvedena dosledno, brez maske. To pa ne drži, zakaj križarstvo je bilo pri teh skupinah le malo spoštovano, bilo jim je preabstraktno in preduhovno. Laže bi govorili tu o vplivu, ki ga je imela skupina okoli Ognja, glasila, ki so ga izdajali akademiki katoliške smeri; obravnaval je list predvsem socialna vprašanja in si laskal, da ustvarja sodobno katoliško socialno ideologijo v najradikalnejši socialni smeri. Ta skupina pa je bila zmeraj s skupino okoli Križa na gori in kasneje Križa v bolj ali manj v sporu, čeprav so nekateri ljudje delali tu in tam. Ta skupina okoli Ognja je bila tudi močno zastopana v akademskem društvu Borbi.

Medtem pa so se nekatere srednješolske orlovske organizacije pod vodstvom nekaterih bivših odborovnikov strnile v versko cerkveno organizacijo Mladci Kristusa kralja; bila je na videz kongregacija, a je hodila svoja pota. Že nekaj let, preden je bila od cerkvene oblasti kot taka

svoja pota. Že nekaj let, preden je bila od cerkvene oblasti kot taka javno priznana, se je izdajala za edino zakonito zaščitnico in obliko KA. Vse to se je godilo istočasno z zmedami v akademskih društvih, zato ni čudno, da je v nasprotju z onimi, ta organizacija močno poudarjala desničarstvo in se tista leta zlasti močno sklicevala na katoliško ureditev Avstrije pod Dolfusom. Mnogim so imponirali režimi trde roke in so s podobno udarnostjo skušali obnoviti tudi naše akademske organizacije (prim. Naša moč, listič, ki ga sicer ni izdajalo kako društvo, a čisto določno kaže udarnost in metode nacističnih glasil). L. 1934. so se razmere med akademiki že toliko ustalile, da so začeli ~~izdajati~~ misliti na svoje glasilo. Toda pripravljali se je z dveh strani. Hotelo ga je izdajati najmočnejše takratno društvo Danica ob podpori drugih kat. akademskih društev; smer bi bila katoliško prodorna, a ne desničarsko udarna v smislu kakega fašizma. Z druge strani pa ga je pripravljala skupina dijakov okoli dr. Ehrlicha, ki se zdi, da je bila tudi v zvezi z lističem Naša moč. Tej skupini se je posrečilo, da je pridobila Danico za skupno akcijo in jeseni se je osnovala Straža v viharju. Kljub temu da so bili povabljeni k sodelovanju in deloma v konzorcij mnogi delavci iz vrst nekdanjega križarstva in so ti sodelovanje obljubili in tudi sodelovali, je že 5. številka prinesla zelo oster, osebni in žaljivi napad na križarstvo in ga dolžila vseh neredov zadnjih let. Razumljivo je, da je bil to očiten prelom z dogovorom in namesto pomiritve je prišlo do še globljih nasprotij. Počasi so dobili Stražo v viharju v roke ljudje samo Ehrlichove struje in so brezobzirno mahali po vsem, kar jim ni šlo v okvir njihovih pogledov na družabno ureditev in kulturnih nazorov.

Okrog lista se je kmalu organizirala skupina akademikov v društvu Straža. Ta je z odločnim nastopom proti vsakemu sodelovanju s kakim društvom kakega drugega nazora, z izrazitim odobravanjem desničarskih pojavov v svetovni politiki ustvarjala vtis fašistične orientacije. Ker so pri Domu in svetu sodelovali nekateri udeleženci križarstva, ker je zastopal svobodoljubno stališče, da se o vseh vprašanjih v taki reviji svobodno razpravlja, jim je bil list zmeraj bolj trn v peti in so se zmeraj pogosteje zaletavali vanj. Društvo je bilo kasneje tudi priznано kot KA med akademiki.

Medtem pa so že nastopali v akademskem življenju tudi Mladci Kristusa kralja in zmeraj bolj poudarjali, da so le oni pravi nosilci KA med akademiki. L. 1935. so začeli izdajati tudi svoj dijaški list Mi mladi borci. Smer lista in razmerje do Straže smo že omenili. Omeniti nam je le še toliko, da so dosegli slednjič tudi to (pomladi 1939), da je prav ta skupina dobila edino in izključno priznanje organizacije KA med akademiki in je bil značaj take organizacije vzeti Straži. To podrejanje je povzročilo napetost tudi med Borci in Stražo, ki sta doslej hodili dosti skupna pota in si bili prijazni.

Kakor povsod drugod v Evropi, se je tudi pri Slovencih začutila koj po vojski živa potreba, da zavzamemo nasproti perečim problemom čisto sodobno stališče, kakor so ga narekoval^{socialne} radikalne zahteve sproletariziranih ljudskih plasti in resnične potrebe. Tako so se koj prva leta tudi pri nas pokazali poskusi, da bi izpopolnili staro krščansko socialno ideologijo in jo prilagodili novim zahtevam in potrebam. Na osnovi tega je

je nastala okoli JSZ in njenih prijateljev radikalna socialna struja. Svoje stališče so zastopali najprej v dnevnem časopisju KTD in v delavskem glasilu Delavski pravici, od l. 1922. dalje pa zlasti v Socialni misli. Ta struja se je močno uveljavljala v programu SLS. Kljub temu pa je struja naletela na pomisleke in odpor^{do} tedanjih ideologov krščanskega socialnega gibanja. Ta nasprotja so prišla do izraza na katoliškem shodu 1923. Nasprotja, ki so bila predvsem ideološkega značaja, so prenesli na razmerje med SLS in njenim delavskim krilom, strokovno organiziranim v JSZ, stanovsko politično pa v Delavski zvezi. Pripomniti pa je treba, da so med katoliškimi delavci, zlasti v JSZ, dobivali zmeraj večji vpliv ljudje, ki se niso oprijeli novih sodobnih krščanskih socialnih nazorov, marveč so v težnji, da bi pridobili čim več delavcev, segali po marksističnih socialno-gospodarskih nazorih in geslih. Nadaljnji razvoj je že podan na straneh 10 sl.

2. Metode v medsebojnih trenjih

Najbolj zgrešene pri vseh nesoglasjih so metode. Medtem ko Straža in njena skupina rada poseže po političnih metodah in odriva sebi nasprotno ljudi od služb, podpor, ustanov, boljših mest, napredovanj, priznanj in kar je podobnih stvari, sega skupina okoli Borcev po cerkveni avtoriteti in krije z njo velikokrat krivične osebne ali stvarne napade. V pogledu oseb vodi skupina Borcev svojo taktiko, ki je v jedru nekrščanska in se upira mnogim tudi zelo vernim ljudem, saj se sliši včasih iz ust mladih dijakov zahteva po uničevanju nasprotnika tako kruto in nečloveško, da te strese in pomisliš na krutost komunizma in nacizma. Morda vzgojitelji niso postavili načel v taki divji obliki, ali misel, da komunist ali druagčen nasprotnik nima pravice do obstanka in življenja, se med mladimi dijaki postavlja tako radikalno, da se moramo povprašati po temeljih krščanske ljubezni do vsakogar, tudi do nasprotnika in nevernika. Osebno izključevanje iz katoliškega občestva se največkrat godi brez vseh javnih ali zasebnih opominov, preiskav ali zasliševanj z obeh strani, marveč kar na podlagi enostranskih poročil. Mnogokrat se raznese o kom ali o kaki organizaciji ali ustanovi sovražna gonja s podtaknjenimi ali pretiranimi enostranskimi poročili, ki ji nihče prav ne ve izvora in vzroka, ali vendar je taka gonja redno povod in začetek tudi uradnega preganjanja in discipliniranja. Da so take metode neskladne tudi le napreprostejšo obliko krščanske ljubezni, je jasno.

Prav tako je zlasti med dijaštvom vse obsodbe vredna metoda ovajanja. Dogaja se, da imajo dijaki okrog Borcev že v srednji šoli naročeno, naj pazijo na učiteljeve besede, njegovo vedenje in sporočajo to vodstvu. Če pomislijo, kako ta skupina poudarja avtoriteto in kako jo ruši s tako vzgojo, je tako ravnanje še bolj nerazumljivo. Iz takega postopanja je jasno, da so "avtoriteta" njim le tisti ljudje, ki jih njihovo vodstvo za take proglasi, vsem drugim je treba vpliv jemati z blatenjem, sumničanjem in opozarjanjem na nevarnost takih ljudi. Taka dvojna mera mora mladega dijaka navajati k popolni pristranosti in krivičnosti. Pa je še druga nevarnost v takem ovajanju. Z njim je nezrelemu dijaku dana možnost, da se maščuje nad neljubim predstojnikom, zakaj dijakovi besedi se v takih primerih verjame več ko predstojnikovi, tudi ko bi bila temu dana mož-

nost zagovora. Dijaku v teh letih dajati možnost sodnika nad predstojniki in doraslimi ljudmi je v resnici ustvarjanje istega razporedenja med mladino, kakršnega ustvarjata s svojimi mladinskimi organizacijami narodni socializem in komunizem. Naj ta sredstva služijo še tako vzvišenim namenom, ne sme segati po njih nihče v nobenem primeru, ker so sama v sebi slaba in greši zato zoper osnove krščanstva. Saj prav o tem vprašanju sredstev se med dijaštvom opazuje zmeraj večja zmeda. Letos o počitnicah se je na nekem dijaškem zborovanju čisto resno razpravljalo o tem, da so v dosego dobrega namena dovoljena ~~tudi~~ vsa sredstva. Kakor se sliši to neverjetno, tako jih dijak v svoji preproščini posnema tako, kakor jih pač razume; razume pa jih zmeraj na najradikalnejši način, ker mu isto trditve tudi komunizem in nacizem.

Iz ~~te~~^{iste} vneme, da sprejema samo čisto resnico, je mlada skupina okoli Borcev prepričana, da mora vse podrežati in vrednotiti samo z verskega vidika. Dokler ostaja tako vrednotenje v pravih mejah, da se vse vrednoti ~~tudi~~ z verskega vidika, je vse v redu in prav. Ni pa prav, če ~~se~~ drugim vidikom ne priznavamo nikake vrednosti ob verskem. Ni prav, da n. pr. ~~konj~~^{delu} odrekamo vsako literarno vrednost zato, ker je ~~njegovo~~ delo z verskega stališča manj vredno ali nesprejemljivo, ali morda celo samo zato, ker avtor morda ni veren katoličan; prav tako je napačno v znanosti odrekati zaslužnost in pomembnost delom samo zaradi avtorjeve oporečnosti v verskem ali nraavnem pogledu. Takih brezsrčnih sodb in obsodb se danes sliši toliko, da je človeka strah pred prihodnostjo. Kaj bo storil mlad človek, če bo spoznal, s kakšno neresnico in nepoštenostjo so ga pitali v mladosti? Zamajati se mu mora vera in vse, če je tako postopanje zahtevala res vera, če so vse to delali v njenem imenu. Mlademu človeku je treba pokazati resnico v pravi luči umerjenosti, ne pa pretirano osvetljevati in zasenčevati, da ~~ni~~ se obrazi in podobe čisto spačijo. Mahnič ne bo prav nič izgubil svoje veličine, če povemo tudi, da se je v svoji vnemi kdaj zmotil v kaki stvari, ki je ni poznal, bodi v dejstvih ali strokah. Smešno pa je, če kdo očita nespoštovanje škofovske avtoritete, ako kdo kaj negativnega reče o Mahničevem posameznem nastopu. Mar ne grešé potemtakem tudi cerkveni zgodovinarji zoper cerkven^o avtoriteto, ko navajajo zmote in napake škofov, pri nas n. pr. Herbersteinove, Pogačarjeve itd.?

Pri spoštovanju avtoritete in tozadevni vzgoji le prevečkrat segajo po tistih odvratnih metodah, ki jih sami najbolj odklanjajo v nacionalni vzgoji, pri vzgoji spoštovanja do vladarja in vladarske hiše. Če je že tu pretirani kult oseb in zunanje priganjaštvo odvratno, koliko bolj bi morale take metode biti tuje resničnemu spoštovanju cerkvenih predstojnikov, ko gre vendar za duhovno oblast, ki mora osvajati srca po resničnem prepričanju. Zato bi pa nihče ne smel zlorabljeti škofovske oblasti za to, da krije svoje trditve, posebno še, če so tako malo uetemeljene, da same iz sebe ne prepričujejo. Še najhuje pa je, če kdo v zavesti takega visokega zavetja z neresnico ali podtikanjem dela krivico kaki osebi ali struji. Tudi to se je ponovno dogodilo, a krivice niso bile popravljene nikoli, čeprav je bila krivičnost dokazana.

metoda

Prav tako je obsodbe vredna/pavšalnega sumničenja. Tudi teh metod smo se navzeli od političnih bojov. Kakor je bil v političnem boju neljub nasprotnik kar brž obdolžen protidržavnosti in s tem žigosan pred javnostjo, tako danes pogosto brez vsake podlage, ali brez pravih dokazov osumijo vsakega nasprotnika zvez s komunizmom. Kakor je hvale vredna vnema v boju zoper komunizem, tako je tako sumničenje tudi s čisto apostolskega stališča vse obsodbe vredno, zakaj kdo ve, koliko akademikov ali izobražencev so tako že po sili potisnili med komuniste, ko bi bili lahko vneti katoliški delavci. To velja še prav posebej za delavske kroge, kjer je razsodnosti v razumevanju takih očitkov še manj kakor med izobraženci.

Značilno je zlasti za skupino okoli Borcev, da popolnoma po zgledu desničarskih političnih strank nočejo sodelovati z nikomer, dokler ne pridejo na vodilno mesto; ko to dobé v roke, potem odrinejo od dela vse druge. V tem pogledu so sprejeli popolnoma totalitarni sistem: vse ali nič. Pa ne da bi pustili druge delati vsaj v njihovih organizacijah. Ne. Treba je iti tudi v druge organizacije, izpodkopavati in oteževati delo, kazati potem neuspeh in izsišljevati nasledke. Tako izpodkopavanje vsega pozitivnega dela, ki ni v njihovih rokah, je res čisto boljševisko in lepo v skladu s komunističnimi metodami, a nikakor ne s katoliškim prepričanjem. Tudi to je eno tistih sredstev, ki ga zagovarjajo po že omenjenem načelu. Prevzete so te metode menda skoraj zavestno iz komunizma, če naj sodimo po nekaterih izjavah. Tako je slovenski zastopnik na zborovanju Pax Romanae na Bledu izjavil nekaj takega. O pozdravu ljubljanskega škofa na tem zborovanju pa poroča Slovenec 28. avgusta 1938, letnik LXVI št. 197 a, str. 1: "Govoril je o potrebi borbe proti komunizmu in je takoj p o u d a r i l , d a j e p r a v , č e s e o d k o m u n i s t o v u č i m o m e t o d d e l a , t o d a č e s e h o č e m o p r o t i n j i m b o r i t i , j i m m o r a m o s a m o n a s e b i p o k a z a t i z g l e d k r š č a n s k e g a ž i v l j e n j a ." - Kot zgled za onemogočanje vsakega dela katoliških izobražencev izven njihovega okvira omenjamo obe zborovanji akademikov v Bohinju (1937 in 1939). V obeh primerih so si iskali akademiki odobrenja cerkvene oblasti; zborovanja so bila dostopna vsem katoliškim izobražencem brez ozira na strujo; res pa so bili za predavatelje naprošeni predvsem delavci pri tedanjem Domu in svetu, po večini iz struje okoli Zarje. Prvo zborovanje so hoteli z organiziranim nastopom razbiti, zlorablajoč pri tem škofovsko oblast in obsodbo nekega Kocbekovega stavka v Domu in svetu, čeprav tedaj Kocbeka niti v Bohinju ni bilo. Cerkevni zastopnik je nastopil izrazito sovražno že spočetka in ob koncu z ničimer ni popravil svojega nastopa, čeprav ni mogel zborovanju očitati nikakšnih napak ali prestopkov. Tudi za l. 1938. je bilo zborovanje že v pripravi, a kljub danemu dovoljenju sta skupini okoli Straže in Borcev uspeli, da sta pri cerkveni oblasti dosegli, da je dano dovoljenje umaknila in izrazila nujno željo, naj se sestanek oziroma zborovanje v nobeni obliki ne godi. Skupina Zarje je to željo upoštevala in zborovanja ni priredila, čeprav je občutila to kot očitno pristranost in krivico. In kljub vsemu temu so Mladi borci napadli prvo zborovanje in potvarjali poročila, mu podtikali napačne namene/ in tako vzbujali sovražno razpo-

loženje proti udeležencem, posebej pa še proti predavateljem. Tako so na primer podtaknili prirediteljem bohinskega tedna, da zahtevajo predavanja v cenzuro, ko je očitek popolnoma izmišljen in brezvsake podlage. Tako so predavanju dr. Gogale podtaknili neresnične trditve, a jih niso preklicali, čeprav je celo ordinarij bil mnenja, da tako krivico morajo Mi mladi borci popraviti. Poročila o prvem zborovanju so bila v tem listu zaka, da je moral imeti vsakdo, kdor jih nepoučen bral, da zborovanje prireja neka versko zmotna sekta z namenom, da ustvarja razdor med katoliškimi vrstami. V resnici ~~je~~ so bilo to edina zborovanja katoliških akademikov, ki niso bila nikomur zaprta, kamor je imel dostop vsak katoliški izobraženec. Zakaj zborovanja sta priredili tudi skupini okoli Borcev in Straže, ali samo za najožji krog svojih somišljenikov. Kljub ~~svsemu~~ temu je bilo l. 1937. in 1939. prepovedano bogoslovcem, da bi se smeli udeleževati zborovanj v Bohinju, bilo prepovedano časopisju KTD, da bi prinašalo poročila o zborovanju itd. Predavatelji na teh zborovanjih so bili po tajni propagandi obsojeni in izločeni iz sodelovanja pri vodstvu ali predavanjih po katoliških društvih in organizacijah. Vse to se godi kljub temu, da so med njimi odlični katoličani, nekateri duhovniki in ugledni kulturni delavci, na katere se sicer radi sklicujejo, kadar kažejo na kulturno uveljavljanje katoličanov.

List Mi mladi borci je v 18. številki z dne 24. nov. 1939 v celoti ponatisnil članek g. dekana Škerbca v Gorenjcu z dne 18. nov. z opombo uredništva, "da je ta članek z izredno jasnostjo posvetil v temne kote našega dijaškega življenja", dodal pa še vmesne naslove, ki so še bolj podčrtali trditve Škerbčevega članka. V tem članku napada g. Škerbec g. dekana teološke fakultete v Ljubljani, ki je hkrati duhovni vodja, postavljen od škofa, akademskega društva Zarja. Duhovni vodja Zarje je postavljen od škofa in odgovoren za svoje delo njemu, ne pa kranjskemu dekanu Škerbcu. V isti številki je tudi poročilo o občnem zboru Zarje, ki je enostransko in netočno. Odločne izjave novega predsednika o katolištvu ne omenja ne z besedo, pač pa meče nanj sum levičarstva; prav tako popolnoma molči o govoru duhovnega vodje Zarje na istem občnem zboru in ne ve nič o mesečnih duhovno obnovitvenih sestankih tega društva. - V številki 12 citira neki levičarski letak akademikov in dostavlja: Žri nas je pred kratkim neki 'katoliški akademik' zarjanske smeri razlagal, da pojde pri volitvah na univerzi rajši s komunisti kakor s katoliškimi akademiki, češ da edini komunisti res strokovno delajo: katoliški akademiki pa da izrabljajo strokovnost v svoje politične namene. Pri zahtevi konkretnih podatkov se izkažejo vsa taka sumničenja za pavšalno obrekovanje.

V poročilu o občnem zboru DSFF (Društva slušateljev filoz. fak.) poroča netočno: "Zarja je postavila svojega kandidata. Katoliški akademiki so se sicer ponovno (Jni res!) trudili za skupen nastop (ne po dogovoru, marveč po diktatu Akad. zveze!!), toda Zarja je ultimativno izjavila: če hočete volite našega kandidata, če nočete pa nič. Katoliški akademiki se diktatu manjšine seveda niso vdali... Tako je že četrto leto predsednik DSFF katoliški akademik kljub temu, da Zarja ruši katoliški vpliv na univerzi... In se bo še razburjal kdo, če rečemo, da Zarja tako dela, da je marksistom všeč." Stvar pa je znajtno drugačna. Zarji

je društvo Straža prizhala pravico postaviti kandidata, ker ima največ filozofov (tako je povedal duhovni vodja Straže duhovnemu vodju Zarje). Ko je zastopnik Zarje na skupnem sestanku prijavil kandidaturo, je vstal zastopnik AZ in dejal: "Mi se od Zarje ne pustimo komandirati." Sestavili so listo sami, na njej ni bilo nobenega Zarjana, zato je Zarja vložila svojo listo. In ko bi 5 Stražarjev volilo Zarjanako listo, kar so še potem zatrjevali, bi tajniško mesto pripadlo Zarji kot drugi najmočnejši listi. - V številki 13 z dne 8. dec. je tipičen zgled zavestnega zavijanja resnice. V.K. Musek je napisal v Delavski pravici 30. nov. članek, v katerem graja slabo kvaliteto k o m e n t a r j a okrožnice proti komunizmu. Mi mladi borci postavljajo članek v ostro nasprotje z besedami sv. očeta. Argument: glavna vsebina bročure je papeževa okrožnica - Musek je proti brošuri: torej Musek je proti papeževi okrožnici. - Prav tako očita Museku, da načrtno dela za komunizem, ker da je izjavil, da v strokovnem medicinskem društvu ni treba protikomunistične liste. Kako reagirajo Mi mladi borci na izrecno pojasnilo, kakršnega je dal g. Musek na ta napad, nam dokazuje cinično vztrajanje pri storjeni krivici (Mi mladi borci 22. 12. 1939.). V isti številki se v članku Svobodna beseda dela, kakor da so oni potisnjeni v defenzivo in da se jim godi krivica nasiljevanja, čeprav ravno skupina okoli Zarje nima nikake možnosti, da se brani pred njihovimi krivičnimi očitki in napadi; takole pišejo: "Če živi Zarja v bojazni, da ji bo kdo branil govoriti odločno in odkrito..., je ta njen strah čisto votel... Zakaj Zarja in Dejanja svobodo besede priznava svojemu krogu, nam pa ne. Zakaj velja ta svobode besede samo zanja? Zakaj vzdignejo oni vselej tako huronsko kričanje, letajo od avtoritete do avtoritete in napenjajo vse sile, da bi nam zamačili usta....mi ne smemo mirno ziniti niti ene odkrite besede?... Mi ne bomo mutasti psi."

V št. 14. z dne 15. dec.: Vloga Zarje pri volitvah na medicinski fakulteti. "Število katoliških medicincev bi zadostovalo za zmago." To je gola neresnica: 44 je kat. med., levičarjev pa 62. V isti številki tudi smeši duhovnega vodjo Zarje in izrablja papeževo okrožnico, češ da so izrecno opomnili Zarjane na papeževo prepoved vsakršnega sodelovanja s k o m u n i s t i . Šlo je za kompromisno listo v s e h skupin na med. fakulteti in ne za kako paktiranje s komunisti. Sploh je ta članek poln laži in potvorb. Tako pisanje je popolnoma v skladu s pavšalnim sumničanjem in očitkom, češ da so Delavska pravica, Zarja in Dejanje vsi blaženi in srečni, če morejo nasesti kaki komunistični potegavščini (Mi mladi borci let. IV., številka 25.).

Zelo značilne so metode, s katerimi so povzročili krizo Doma in sveta. Straža ga je napadala od svojega prvega letnika dalje in poudarjala nasproti njemu vezanost literature v versko nraavnem pogledu, očitala reviji, da se z zagovarjanjem ~~av~~ umetnostne avtonomije hoče izmakniti verskim resnicam in nraavnim zakonom itd. Čeprav je na vse te napade DS odgovarjal le redko in še tedaj akademsko mirno, napadi niso prenehali, še stopnjevali so se. Ob Kocbekovem članku o Španiji, ki je bil enostranski in na nekaterih mestih dvoumen, se je razvnel pravi vihar. Kljub temu da je bilo uredništvo pripravljeno osvetliti vprašanje tudi z druge strani v posebnem članku, do tega ni moglo priti, ker so organizirali proti DS

in nobena številka ni mogla več iziti. KTD ni imelo dovolj poguma, da bi bilo pravočasno povedalo uredništvu: ne zaupamo vam več, niste več mogoči, haval za dosedanje sodelovanje, marveč je zavleklo krizo od zgodnje pomladi pa do pozne jeseni jubilejnega leta 1937. Ko je eden izmed odbornikov KTD izrazil misel, da se dá stvar mirno urediti in poravnati, je bil obsojen proticerkvenega mišljenja in je moral celo slišati o nasvetih, naj se mu vzame profesura na teološki fakulteti. Vsa ta in taka dejstva pričajo, kako nestrpni sta skupini pri Borcih in Straži, kako ekskluzivistični nasproti vsemu, kar ne prihaja iz njihovih vrst. Take metode seveda nujno razdirajo vsako sodelovanje, zastrupljajo ozračje in ustvarjajo sovražnosti, kakršnih ni niti med njimi in svobodomiselnimi ~~šali~~ levičarskimi skupinami akademikov. Ker je akademsko društvo Zarja seglo po dveletnem boju za pravično ureditev razmer v Akademski zvezi katoliških akademskih društev, kjer so jo čisto izgrajili in bi bil edini njen delež v njej slepo pokoravati se njenemu diktatu, a bi ne bila nikjer upoštevana, po samoohrambi in ni zahtevala od svojih članov, da gredo volit listo akad. predstavništva posameznih fakultet, so nastopili proti njemu z represalijami. Bili so črtani iz seznama pomožnih čet KA in je bil sklep objavljen na vidnem mestu ~~z~~ s polkrepkim tiskom prav v božični številki, da s tem dajo poudarka svojemu dejanju. Zadruga Akademski dom je društvu odpovedala društveni prostor v roku 8 dni na podlagi neutemeljenih očitkov brez vsakega zasliševanja ali preiskave, ne pri odboru ne pri duhovnem vodju.

Kako tesno se vežeta zlasti pri skupini okoli Straže vera in narodnost, je bilo že omenjeno. Tudi te metode so skrajno žaljive, ker si laste nekakš monopol ne le na katoliško pravovernost, marveč tudi na narodnost. V tem pogledu je na primer zanimivo pisanje Slovenca 1. dec. 1938 št. 277 a str. 2. "Narod je samo eden: ako je poganski, mu je treba služiti po pogansko, ako je mohamed~~ski~~anski, po mohamedansko, ako je marksističen, po marksistično, ako je katoliški, po katoliško. Tu ni nobenega izmikanja, nobenih izgovorov ali opravičil, narod je eden in duh, ki ga ohranja, je tudi ~~eden~~ samo eden, služba narodu pa je tudi samo ena." Kako naj si po takih besedah razlagamo delo misijonarjev? Ali nimajo prav nekrščanski narodi, če pobijajo misijonarje, ko pa ne služijo poganskemu narodu po pogansko, marveč njeg~~ovega~~ edinega narodnega duha spreminjajo? Ali ni v teh besedah vera čisto očitno ponižana na nekak narodni atribut? Po drugih člankih so be~~sede~~ manj jasne, a premnogokrat napisane iz istega mišljenja, iz istega duha. Da je tako ~~zaprto~~ naziranje zmotno, je jasno.

Nesprejemljiva in duhu resničnega verskega ~~preprič~~ prepričanja nasprotna je metoda teroriziranja. Naj bi večina naroda še tako verna in pobožna, zaradi tega je nesmiselno - v takem primeru še veliko bolj - tudi drugače mislečim vsiljevati verski nazor, ustvarjati nekakšen pritisk nanje, da se tudi oni vsaj na zunaj kažejo verne. Tako osvajanje in pridobivanje je kaj malo vredno, v verskem pogledu lahko rečemo, da nič, ker vzbuja v tako ustrahovanih ljudeh samo še večji odpor, ki se bo sprostil o prvi dani možnosti. Tudi te metode so prevzete iz sodobnega političnega življenja in prenesene na versko duhovno polje; če pomislimo,

da so celo na političnem polju privedle do neznosnih razmer, do strašnih krivic in svetovnega klanja, bomo razumeli, da morajo roditi toliko strašnejše razdejanje na verskem polju. Kako enostransko in napačno se tolmači papeževo svarilo pred sodelovanjem s komunizmom, je že deloma omenjeno. Ekskluzivnost teh krogov pa gre še dalje in obsoja vsakogar, ki bi sodeloval z drugače mislečimi v kakršnih koli zadevah, bodi znanstvenih ali tudi le narodno obrambnih, češ da izdaja katoliško prepričanje. Taka omejitev in izločitev izobrazenca iz narodove celote je nenaravna in more voditi samo do nepomembnosti katoliškega življa. Penetracija javnega dela po katoliških kulturnih delavcih se je prav posebej poudarjala na kongresu Kristusa Kralja 1939. Penetracija pa ne pomenja separacije katoliškega elementa iz narodne celote v čisto samosvoj krog, marveč intenzivno sodelovanje v skupnem narodnem organizmu. Kakor je to načelo prevzeto iz politike, imamo vendar prav v politiki sami najboljši dokaz, kako jalovo je tako izključevanje; saj morajo politiki sodelovati kljub svojemu katoličanstvu in kljub duhovništvu celo z drugoverci (pravoslavni in muslimani) in svobodomiselci in framasoni v vladi in stranki in parlamentu. Doma jim je sumljiv že vsakdo, ki morda v kakih čisto strokovnih stvareh sodeluje s kom, ki ni veren, a nikakor veri sovražen.

Izpregovorili smo nekoliko obsežneje o metodah medsebojnih trenj, ker vidimo prav v tem najvažnejši vzrok vseh nesoglasij. Skupina okoli Zarje nima svojega glasila (zakaj Dejanje ni vezano na nobeno skupino in je čisto neodvisno glasilo, čeprav je res, da je največ sotrudnikov prav iz te skupine okoli Zarje), zato tudi nima priložnosti za kake ostre napade ali tudi le za obrambo proti krivičnim napadom. Ta pa je tudi sicer zelo težka, zakaj kdor ugovarja Borcem, je proti KA in škofu, proti cerkvi in papeškim okrožnicam. V takem ozračju je miren razgovor nemogoč. Kljub temu da smo že nekajkrat poskusili na najvišjih mestih - kulturnih, političnih in cerkvenih - , da bi se trenja po temeljitem razčiščenju vseh nesoglasij uredila, ni bilo doslej v tem pogledu nič narejenega.

3. Tisk

Tisk je med slovenskimi katoličani močno razvit. Značilno je zanj veliko število ljudskih nabožnih listov, ki so zelo malo diferencirani in prinašajo vsi splošne versko vzgojne članke. Tekmovanje za naročnike dela veliko preglavic dušnim pastirjem, a za izobrazence je v tem pogledu kar neposkrbljeno.

Delavnost svobodomiselnega tiska, zlasti časopisja, je živa, zato bi bilo potrebno, da bi tudi katoliško časopisje in knjigotrštvo bilo po svoji intenzivnosti močno in delavno. Dolgo časa je bil Dom in svet nesprono vodilna revija med slovenskimi časopisi; cenili in upoštevali so ga tudi nasprotniki katoliške misli. Odkar je nastopil nesrečni razdor, je najprej delo pri reviji več let oviral, končno pa najspodobnejše delavce potisnil v stran in naredil iz Doma in sveta malo pomembno začetniško revijo.

Paraliziranje svobodomiselnih in marskističnih listov je tako šibko, da ne more pritegniti mladine. Nasprotno pa postaja prav sedaj po razdoruh vse nasprotno časopisje zelo agresivno in z vso silo skuša negirati vse vrednote, ustvarjene s katoliške strani v zadnjih desetletjih, saj ve,

da ima dobrega zaveznika - razdor v domači hiši. Nasproti takim napadalcem nikakor ni dovolj, da se bojuje le organizirana sila, bojevati se mora enakovredna kulturna sila v tisku, ki s silo dokazov in γ resnice razdira njihov vpliv in ustvarja pravo prepričanje. Brez takega pozitivnega dela bomo potisnjeni od tega najvplivnejšega kulturnega udejstvovanja v nasilno politično obrambo, ki je grda in malo uspešna.

Prav posebno močan je danes vpliv leposlovja po teh listih; na žalost moramo priznati, da si mlajši pripovedniki γ in literarni delavci po vrsti izbirajo marksistično smer, da nimamo katoličani danes nobene dovolj močne osebnosti pri listih, da bi znale pritegniti in usmeriti talente tudi v katoliško literarno smer.

Prav isto velja za knjižne izdaje. Poleg cele vrste knjižnih zbirk, ki izdajajo po veliki večini versko indiferentne, večkrat moralno dvomljive in oporečne, včasih tudi indicirane knjige, imamo le Mohorjevo družbo, ki je namenjena predvsem najširšim plastem naroda, medtem ko je Jugoslovanska knjigarna kot podjetje KTD morala svoje izdaje omejiti na malo knjig, ki nikakor niso sposobne paralizirati vse, kar se kvarnega pretaka po velikem številu drugih knjižnih družb in založb med ljudi. Manjka nam tudi vsako pravo ocenjevanje vse knjižne produkcije po idejni in versko nravni strani, tako da se ljudje ne morejo poučiti o pravi vrednosti in nevarnosti berila.

V ideološkem pogledu smo slovenski katoličani danes v veliki zadregi. Morali bi veliko tvegati in se spuščati v živo debato, kjer človek lahko odkrito pove svojo misel, a prav tako odkrito ugovarja in sprejema. Samo tako bi se ustvarjalo prepričanje, bi se oplajala in doživljala večno veljavna katoliška ~~načela~~ resnica pravi sodobni zven, postala bi tudi mlademu rodu prepričanje in kot tako počelo kulturnega ustvarjanja. Tako pa ozkosrčnost z ene strani ne dovoljuje, da bi se kdo sploh spuščal v obravnavanje svetovno nazornih vprašanj, če ni strokovno teološko šolan. Saj to je tisto, da tudi svobodomiselnici in marksisti niso strokovno teološko šolani, a so jim ta vprašanja življenjska in jih ne obravnavajo teološko, marveč kulturno filozofsko in s te strani jih mora pregnesti vsak izobraženec, tudi katoliški, če naj si jih asimilira, da mu bodo res princip ustvarjanja. Saj verski nauki ne smejo ostati le zunanje vodilo dela,

Pri obstoječih metodah je vsako iskreno razpravljanje v katoliškem časopisju samem nemogoče. Če se oglasi kdo izven kroga Straže in Borcev, je že naprej osumljen zmot in levičarskih tendenc. S pretirano tankovestnostjo iščejo po takih člankih in listih (n. pr. v Dejanju) napak in zmot in verske nevarnosti. Ko bi z isto strogostjo merili svoja glasila, bi moralo biti od cerkvene oblasti obsojeno marsikako udarno geslo. Pri dnevnem časopisju moramo pa prav posebej poudariti vezanost s politiko in s politično strankarsko organizacijo. Medtem ko so ves čas med diktaturo 1929 - 1935 ti časopisi (zlasti Slovenec) poudarjali svojo popolno nepolitičnost, da so samo kulturno vzgojni listi, so koj po prelomu v politiki stopili v sredo političnega boja in postali zopet glasilo politične stranke. Ko bi bili glasilo domače politične stranke, kakor so bili nekoč glasilo SLS, bi še nekako razumeli, saj je bila ta stranka po svojem članstvu res katoliška; da pa je v službi JRZ, je teže zagovarjati.

saj še pri Slovencih po svojem sestavu ni samo katoliška, kaj šele po celotnem vsedržavnem članstvu. Zlasti se pokažejo težave ob kakih nedomačih grdobijah, ki jih časopisje seveda ^{vsaj} ~~pr~~iskusa/~~p~~rikriti, če že ne zagovarjati, iz čisto strankarskih razlogov (n. pr. poveličevanje osebe dr. Stojadinovića in razkrivanje njegovih napak po padcu). Kot politično glasilo mora tak časopis marsikdaj seči po političnih metodah tudi v zadevah, kjer so te neopravičljive. Tudi v presoji različnih ~~m~~n~~e~~n~~j~~ med katoličani samimi bi bil tak časopis lahko mnogo strpnejši in pravičnejši na vse strani, ko bi enostranosti in ostrine ne narekovali strankarski oziri. Strankarska disciplina pa je vedno ožžja, kakor sme biti kulturna skupnost in sodelovanje na istih verskih osnovah. Zato ~~je~~ dušenje osebne prepričanja in različnih pogledov pomeni siromašenje kulturne delavnosti. Poleg političnega vezanja so večkrat oporečna tudi poročila (n. pr. posnemanje židovskega senzacionalnega poročanja v rubtiki izpred sodišča, prevzemanje senzacionalnih člankov iz tujega časopisja, čeprav ~~je~~ ~~v~~čas~~ih~~ ~~v~~čas~~ih~~ ~~v~~čas~~ih~~ ~~v~~čas~~ih~~ izhaja iz veri neprijaznih krogov.

Slovenec in vse časopisje KTD zavzema do struj med slovenskimi katoličani stališče ~~po~~/~~tem~~ v veliki meri po tem, kakšno razmerje zavzema do njih strankarska orgabizacija, deloma po stališču Borcev in Straže. Tako je skupina okoli Zarje brez možnosti, da bi javnost obveščala o resnici, da bi po časopisju dajala pojasnila in se branila pred krivičnimi napadi. Tako se razdor večja, namesto da bi se celil.

4. Akademska društva

Sedaj obstojé tale društva katoliških akademikov: Cirilsko društvo slovenskih bogoslovcev je društvo bogoslovcev ljubljanske fakultete; D a n i c a je po spremembi lansko leto društvo katoliških akademikov juridične fakultete; K l a d i v o je društvo katoliških akademikov tehnične fakultete; V e d a je društvo katoliških akademikov filozofske fakultete; S a v i c a je društvo katoliških akademičark vseh fakultet; S t r a ž a je društvo katoliških akademikov vseh fakultet z označenim programom lista Straža v viharju; Z a r j a je akademsko društvo za slušatelje vseh fakultet razen teologije. Vsa ta društva tvorijo A k a d e m s k o z v e z o, ki pa zadnja leta nima urejenega razmerja do vseh katoliških akademskih društev, zaradi tega je njena delovna moč majhna.

Opredelitev po fakultetah se je izvršila zaradi domneve, da tako zahtevajo načela KA o stanovski katoliški akciji. Pripomniti pa moramo, da ta društva niso organ KA, marveč le pomožne čete kakor n. pr. Prosvetna zveza, SKAS, ZFO itd. V Zarji so organizirani katoliški akademiki z nazori, ki smo jih že razložili. Akademiki okoli Borcev so organizirani v Danici, Kladivu, Vedi, toda v teh društvih so tudi drugače misleči.

5. Vzroko razdorov

Vzroki razdorov so različni. Eden je prav gotovo v različnem gledanje in vrednotenju svobode in discipline. Kakor je v Evropi dobilo to naziranje čisto različno obliko v posameznih državah in pri posameznih narodih, tako se je tudi pri nas ena skupina naslonila bolj na desno in avtoritarno pojmovanje družbe in njene ureditve, druga pa bolj na demokrat-

sko. Zato je tudi razumljivo, da eni žive bolj od idejne smeri angleških in francoških katoličanov (skupina okoli Zarje in revija dejanje), drugi pa bolj od avtoritarnih struj (Straža nekaj časa močno naslonjena na belgijsko gibanje Rex, Borci sicer slone na belgijski KA, a po tonu pisanja predvsem na udarnosti nacionalističnih in totalitarnih listov; beseda ~~z~~ totalitaren se pogosto spovrača v njihovih publikacijah v tej ali drugi obliki). Da ob takem trenju na ozkem ozemlju in ob majhnem številu ljudi zavrè kri, je kaj razumljivo, če ni treznega in izravnavačnega vodstva, če se med strujami vname boj za oblast. Prav zato bi bilo tako neobhodno potrebno, da bi imeli vodstvo nad strujami, vodstvo, ki bi znalo vse pozitivne moči vseh struj koordinirati v vzporedno delo za isti namen katoliške aktivnosti. Vsako enostransko podpiranje samo te ali one struje s strani hierarhije je usodno, ker si lasti tista struja potem vse pravice, vso oblast in nastopa proti drugim avtoritarno, kakor da je vsakdo, ki ni z njo, proti cerkveni oblasti in veri, medtem ko drugi nima niti pravice in možnosti zagovora in ima sam vtis, da je po sili katoličan. Pri eni se kopičijo krivice iz oblastnosti in zlorabe cerkvene oblasti, pri drugi hira vera v pravičnost cerkvene oblasti in raste nevarnost, da se cerkvi in verškemu življenju odtujijo.

Praktičnih zgledov je dovolj. Naj jih imenimo vsaj nekaj! Ob prvem bohinskem tednu v avgustu 1937 je poročal listič Mi mladi borci o zborovanju skrajno pristransko in naravnost neresnično, kakor smo poročali že zgoraj na str. 18 sl. Isto velja o vseh drugih poročilih, ki jih navajamo na omenjenem mestu. Zanimivo je le, da na tem mestu omenimo, kako tudi cerkveno sodišče, ki je sicer priznalo, da je članek g. Škerbca osebno žaljiv, ~~mi~~ meni, da ga upravičujejo oziri na večje dobro, ki ga zasleduje članek. Tako tudi iz tega ravnanja zveni naziranje o sredstvih, ki smo ga že omenjali. Dijaštvo po srednjih šolah je v tem primeru radikalnejše in zmoto, da ~~sredstva~~^{namen} posvečuje sredstva, zagovarja brez pridržka, ker ima pač za tako razlago dovolj potrdila in namigov v besedah in dejanjih svojih voditeljev. Ker je Akademska zveza Zarjo že nekaj let izigravala in je dani dogovor redno prelomila v odločilnem trenutku, se je letos Zarja postavila na stališča samoobrambe, češ da ni dolžna disciplinirano hoditi pri volitvah za Akademsko zvezo, če je ta ne prizna za enakopravno društvo. Razglasila je torej, da disciplinsko nikogar ne veže, da glasuje za listo Akad. zveze, saj ni bilo na teh listah nobenega člana Zarje. Dostavila pa je, da se samo po sebi razume, da katoliški akademik ne bo volil kandidata kake katoličanom sovražne liste. Na ~~filoz.~~ fakulteti imajo člani Zarje med vsemi kat. akademskimi društvi največ slušateljev, zato so poleg liste AZ postavili tudi svojo. Nikjer ta nastop Zarje ni povzročil bistveno drugačnega izida, kakor bi bil dosežen z discipliniranim nastopom. Kljub temu je narodni odbor KA zaradi tega nastopa izključil iz pomožnih čet in ta svoj sklep objavil z debelimi črkami v božični številki Slovenca na vidnem mestu, utemeljujoč svoj sklep, "da je društvo zadnje čase rušilo katoliško edinost, da se je težko pregrešilo proti dolžnosti, sodelovati z drugimi akademskimi društvi pri osvajanju okolja". Tako naj bi torej Zarja morala pomagati do oblasti tistim ljudem, ki so ji bili - čeprav res katoličani - zmeraj sovražni in nasprotni, mnogokrat krivični. Taka zloraba oblasti razdor močno globi.

Misel, da je pri kaki skupini napačna osnova, je zmotna. Ne po volji ne po življenju nobena teh skupin ne zagovarja kake zmotne misli, zmotnega nauka, čeprav poudarja ta bolj prepričanje - ona poslušnost, ta bolj osebo - ona organizacijo, ta bolj idejno prekvašanje in penetracijo - ona brezobzirno udarnost in osvajanje s silo. V pravih mejah so vsi ti poudarki ne le možoči, marveč celo potrebni in nujni, a prav tako je gotovo, da vsako pretiravanje v eno ali drugo stran vodi v zmoto in napake. Usodno pa je, če si katera skupina lasti ekskluzivno pravilnost, v tem je že pretiranost in zmotnost. V medsebojnih razpravah je morda stopil preko prave meje kdo na tej ali oni strani, ali to se bolj trenutne spozabe v boju kakor kaka $\neq$ zavestna zmota. Takih napak je bilo narejenih po vseh bojih, koder se primeša strast nasprotovanja, a žigosane so bile zmeraj le na eni strani, in sicer tako, kakor da so narejene zavestno in dobro premišljeno, medtem ko jih na drugi strani opravičujejo in zagovarjajo. Pri enih jim je vse sumljivo in dvoumno, na drugi je treba še napačnim besedam blagohotno dati pravilno razlago. Tu se začenjajo tisti vzroki, ki smo o njih obsežno govorili ^{pri} $\emptyset$ metodah, zakaj vse zgrešene metode so hkrati tudi vzroki razdorov.

Do neke mere posega v razcepljenost tudi preveliko vezanje politike in verske skupnosti. Mnogim je strankarska pripadnost in disciplina merilo verske vneme in pravovernosti do te mere, da jim je versko sumljiv in nezanesljiv že tedaj, če s kakršno koli stvarjo ni zadovoljen v politiki JRZ ali katerega njegovih funkcionarjev, pa naj bo nejevolja še tako upravičena. Zato se tudi politično vodstvo tako tesno naslanja na skupine stroge organizacije in discipline. Zato ima vsak poskus samostojne politične presoje ali usmerjevanja za nasledek tudi versko osumljenost in izključevanje iz katoliške skupnosti, zato tudi KA v primeru Zarje vidi v volitvah na univerzi "osvajanje" okolja, čeprav čisto zunanje. O kakem resničnem verskem osvajanju tu nikakor ne more biti govora. V tem pogledu je hapravnila Zarja s svojimi člani mnogo več kakor katera koli druga skupina, saj so proti tem drugače misleči prenezaupni, da bi se spuščali z njimi v razgovore. Osvajanje s samimi volitvami pomenja v kraljestvu duha bore malo, pomeni pač nekaj v kraljestvu oblasti in strahu. Zarja dosledno zagovarja načelo, da sta vera in narodnost dva raznorodna pojma, ki sta vsak zase v svojem področju avtonomna in jih ne moremo postavljati v bitno zavisnost ali podrejenost. Varovati je treba narodno celotnost preko verske opredeljenosti, ne da bi s tem hoteli ~~zaniž~~ zmanjševati pomembnost verskega prepričanja tudi za narodov razvoj sam.

6. Nasledki razdorov

Tudi o teh smo že mnogo govorili ob posameznih točkah. Če naj tu povzamemo vsaj nekatere vidnejš~~ae~~e, bi bili predvsem tile:

1. Kljub temu da imamo v rokah oblast na vseh poljih, smo danes v kulturnem in idejnem pogledu manj vodilni, kakor smo bili v dobi hudega preganjanja in zapostavljanja. Razbili smo s svojimi razdori najboljšo revijo Dom in svet, zagrenelo so se umaknili iz javnega življenja odlični kulturni delavci, ki bi bili v mnogih pogledih še zelo koristni in potrebni. Danes nimamo nobene pozitivne sile, da bi jo postavili ob intenzivno uveljavljanje svobodomiselnih in levičarskih krogov.

2. V osebnem pogledu ~~ne~~ prihaja več do veljave resnična kvli-teta in sposobnost, marveč predvsem strujarska pripadnost in tako prihajajo na površje in do vodilnih mest ljudje, ki so za svoja mesta nesposobni in so na teh mestih katoličanom bolj v sramoto kot v čast. Uveljavlja se osebni kult in z njim korupcija, neiskrenost in ovaduštvo, same grdobije, ki so nezdružljive s pravim katoliškim nazorom. Tega je toliko, da samo še najožji krogi med seboj odkrito govoré, a so sicer nezaupni do vsega in vsakogar. Tak razdor je povzročila v letih 1917/8 politična cepitev med dr. Šušteršičem in dr. Korošcem. Danes ni pravega zaupanja niti med duhovniki niti med laiki. To nezaupanje bo trajalo, dokler se ne ustvari možnost pravega sožitja med strujami, ozračje pravega spoštovanja misli in prepričanja. Obe struji imata svoje ljudi v semenišču in po izpovedi semeniškega vodja sta obe dobri in ni mogoče reči nič slabega ne o eni ne o drugi, a vendar obstoji med njima nepomirljivo nezaupanje zaradi prevelike oblastnosti ene skupine.

3. V verskem pogledu ima taka razcepljenost še celo slabe nasledke. Ko vidijo neverni ali maloverni to medsebojno preganjanje in prerivanje in škodoželjno nagajanje, so še bolj prepričani, da vse skupaj z verskimi vprašanji ni nič, da so vse to le preklarije za oblast in denar. Pa tudi med vernimi ljudmi samimi jih je premnogo, ki jim v duševni zagrenelosti zmanjka moči, da bi vzdržali vero kljub nasprotjem s cerkveno oblastjo in s cerkvenimi krogi. Mnogim omrzne misel in čut za versko življenje zato, ker so bili potisnjeni v kot, češ da so manjvredni katoličani. Da je delavcu ali dijaku v takih razmerah težko ohraniti živo vero in moč verskega življenja, je na dlani. S te strani so nasledki razdorov strašni in odgovornost zanje strašna.

S k l e p

Ali je kak izhod iz teh težav in nevzdržnih razmer? Je, ali težak. Razmere se tako hitro slabšajo, da bo nasprotje med strujami privedlo do resničnega medsebojnega sovraštva. Rešitev je samo v čim prejšni koordinaciji vseh pozitivnih hotečih in po veri živečih katoličanov, da pod nadstrujarskim objektivnim vodstvom mirno delajo vsak po svojih nazorih brez medsebojnega preganjanja in sovraštva. Dokler je pri kom volj, da dela in živi kot katoličan, je treba to voljo spoštovati in biti do njega dobrohoten, ne pa sovražen in nezaupen in iskati priložnosti, kako mu bom škodoval, kdaj ga bom lahko udaril. Nobena struja ne sme imeti oblasti nad drugo, naj bo tudi številčno močnejša. Pogoj za tako sodelovanje je predvsem močna osebnost ordinarija, njegova popolna objektivnost in enaka ljubezen do vseh, zato pa tudi vzvišenost nad vsak prevelik osebni vpliv, bodi posameznika ali skupine. Sodbe in obsodbe še iz politike ne smejo nikoli prenašati na kulturno ali celo versko področje.

Za pravo sodelovanje je potrebna tudi primerna svoboda, ne v pomenu nevezanosti, marveč v pomenu svobodnega razgovora in dobrohotnega razumevanja, ki dopušča možnost drugačne misli brez sovražne obsodbe in zahrbtne škodoželjnosti. Vsaka struja naj bi si prizadevala, da ustvari v slovenski kulturi, kar se dá veliko pozitivnega in pomembnega, da bo v

V tem pogledu bi nam morala biti zgled francoska katoliška renesansa: koliko najrazličnejših struj in nazorov je sodelovalo tu za povečanje iste katoliške resnice! Kdor bi znal pri nas s pravim razumevanjem strniti k skupnemu delu vse pozitivne sile, ki v mladem rodu so, bi opravil neizmerno dobro delo za ~~pr~~ razcvet katoliške obnove med Slovenci, neprecenljivo dobro delo slovenskemu kulturnemu življenju, veliko dobroto posameznikom in družbi. Vsi bi čutili tako izmiritev kot odrešenje, ko danes premnogim jemlje moč ~~pr~~ in veselje za delo, ko premnogo moči použije medsebojno napadanje in zbadanje, a se iz vsega tega ne rodi nič pozitivnega, marveč same zagrešenosti. Kdo bo opravil to odrešilno pomirjenje? Vsekakor so ga dolžni opraviti tisti, ki so pred Bogom in pred narodom odgovorni za svoj čas in katerih delo in nedelo pomenja v veliki meri zgodovinski položaj posameznega obdobja. Če se gluhi in slepi ti, bo trpljenje še dolgo in žrtve hude. Hudo pri tem je le to, da tu ne gre za politično vojsko in telesno umiranje, marveč za duševno pogubljanje. Kakor je težko sprejemati odgovornost za telesno pobijanje ljudi, tako je še strašnejša odgovornost za pogubljanje duš pri tistih, ki so poklicani, da jih rešujejo.